

Právní stránka Husova procesu

Damián Němec

V rámci cyklu studií věnovaných osobě Mistra Jana Husa a jeho dílu bude tento příspěvek působit možná jako poněkud zvláštní. Téma Husových soudních sporů bylo v uplynulých desetiletích velmi podrobně zpracováno, především zásluhou právního historika doc. JUDr. Jiřího Kejře, jenž by si plným právem zasloužil stát na mém místě. Znemožnil to však jeho zdravotní stav, což nakonec vedlo k jeho odchodu z tohoto světa dne 27. 4. 2015. Především, že ve svém příspěvku nepřináším nová historická zjištění. Hodlám se totiž zaměřit více na současnost: Co z Husova procesního klání vyznívá jako aktuální pro naši dobu?

Upozorňuji také, že nelze hovořit pouze o jediném Husově procesu před kostnickým koncilem, ale o více soudních přích na různých úrovních. Proto se první kapitola zaměří na spory na diecézní úrovni v Čechách, druhá na procesy na úrovni papežského dvora a třetí na řízení před kostnickým koncilem. Zde budu vycházet z husovské literatury, především z knih Jiřího Kejře.

Zásadnější přínos nabídnu v poslední, čtvrté kapitole zaměřené na podstatné otázky spjaté se soudními pojednáními i s osobou M. Jana Husa a jeho odpůrců. V této části předkládané studie proto bude jen poměrně málo odkazů na odbornou literaturu.

1. SPORY V ČECHÁCH DO ROKU 1410

Hus byl od nástupu Zbyňka Zajíce z Házmburka na arcibiskupský stolec pražský v r. 1403 zpočátku arcibiskupovým spojencem v reformním úsilí. Arcibiskup jej v letech 1405 a 1407 pověřil kázáním při kněžských synodách, konaných každoročně 18. 10., r. 1405 též vyšetřením domnělého eucharistického zázraku v braniborském Wilsnacku.¹ Vynikal

¹ František ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, Praha: Argo, 2013, s. 57–59; Jiří KEJŘ, *Jan Hus známý i neznámý*, Praha: Karolinum, 2009, s. 43.

tu především jako zanícený morální kazatel, žijící mravně úctyhodným životem.

Před 25. 8. 1408 však byly na Husa poprvé podány u arcibiskupa žaloby pražských farářů na pohoršlivá a nenávistná kázání proti kléru; Hus žaloby popřel a arcibiskup je dále neřešil. Kromě toho se rozpoutaly polemiky o Wyclifovo učení, jehož byl Hus zjevným zastáncem. Takto dochází poprvé k vážnému narušení vztahu Husa a arcibiskupa.²

Rozbuškou se však stala otázka řešení papežského schismatu, kde byla nejvíc prosazována cesta koncilu. Od května 1408 se k této myšlence postupně přikláněli kardinálové patřící původně k obedienci římského i avignonského papeže. Tuto cestu prosazoval i král Václav IV., univerzita taktéž obdržela pozvání na koncil. Snahy Václava IV. narážely na jasný odpor arcibiskupa věrného římské obedienci a také na univerzitě se většina mistrů nečeských národů klonila k římské obedienci, zatímco v českém národě stále rozhodněji vystupoval Jan Hus v prospěch cesty koncilu. Arcibiskup na přelomu let 1408 a 1409 zasáhl proti mistrům podporujícím cestu koncilu, jako jediný byl tu jmenovitě uveden Hus.³ Situaci na univerzitě král Václav IV. výrazně změnil ve svůj prospěch v lednu 1409 vydáním Dekretu kutnohorského.⁴

Roztržky s arcibiskupem dále zostřil arcibiskupův příkaz odevzdat Wyclifovy spisy k prozkoumání z počátku roku 1409, proti tomu se k papežské kurii odvolalo pět studentů; Hus tu dosud stojí v pozadí. Pražští faráři znovu obžalovali Husa u arcibiskupa v září 1409 pro wyclifovská kázání. Hus se u inkvizice obhájil, nadto byl v říjnu 1409 zvolen rektorem pražské univerzity. Arcibiskup byl na prosinec 1409 předvolán k papežskému dvoru k vyšetření stížnosti studentů, ale jeho vyslanci dosáhli nejen zproštění arcibiskupa z povinnosti dostavit se, ale dokonce jeho pověření k vyřešení sporné kauzy v Praze. Hus to veřejně označoval za koupené, a odvolal se proto roku 1410 *ad papam melius informatum*, čímž se poprvé stal procesní stranou ve sporu u papežské kurie; toto odvolání však zůstalo zjevně neúčinné a obnova řízení se nekonala.⁵

Je jasné, že tu již došlo k zásadní roztržce mezi Husem a arcibiskupem; po stránce kanonickoprávní se tu Hus postavil proti svému církev-

² Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 48–49; Jiří KEJŘ, *Husův proces*, Praha: Vyšehrad, 2000, s. 19–21.

³ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 67–71; KEJŘ, *Husův proces*, s. 21–22.

⁴ Srov. KEJŘ, *Jan Hus známý i neznámý*, s. 61; též, *Husův proces*, s. 26–27.

⁵ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 72–74, 77–79; KEJŘ, *Husův proces*, s. 28–31, 33–37.

nímu představenému na stranu světské moci (krále), která také značně změnila poměry na pražské univerzitě – a ty vynesly do jejího čela právě Husa.

2. PROCES U PAPEŽSKÉ KURIE V LETECH 1410–1414

Celé řízení u papežské kurie má jednotného společného jmenovatele: učení Johna Wyclifa.

Letní synoda kléru arcidiecéze konaná 16. června 1410 pokračovala v ostrém kurzu proti šíření Wyclifových myšlenek. Arcibiskup znovu vyhlásil povinnost odevzdat Wyclifovy spisy na prozkoumání a zákaz kázání na soukromých místech; jím ustanovená komise pak označila všechny odevzdané Wyclifovy spisy za závadné a arcibiskup ohlásil jejich spálení, což vyvolalo protesty univerzitní obce, vyjádřené velmi obratně sepsaným odvoláním proti arcibiskupovu příkazu odevzdat knihy, jehož autorem byl patrně Jan z Jesenice, zaslaným k papežské kurii do Boloně dne 25. 6. 1410, které jejich jménem podal M. Jan Hus. Tím se Hus z vlastní iniciativy stal stranou soudního sporu u papežské kurie. Arcibiskup však nechal Wyclifovy spisy 16. 7. 1410 spálit, a to v rozporu s kanonickým právem, neboť to bylo po apelaci, což vedlo k pouličním bouřím, načež arcibiskup uvalil na Husa a další apelanty klatbu, též v rozporu s kanonickým právem, a prchl z Prahy do Roudnice. Realizaci klatby se ale nepodařilo prosadit. Na druhé straně ani Hus neuposlechl arcibiskupových nařízení a kázal v Betlémské kapli dále, což bylo též v rozporu s kanonickým právem. Nadto ještě Hus uspořádal na přelomu července a srpna 1410 na univerzitě veřejnou obranu Wyclifových spisů: disputační turnaj, který mj. chtěl nechtěl poukazoval na nedostatky arcibiskupovy odborné kompetence v teologických otázkách.⁶

Arcibiskup odpověděl útokem: Pravděpodobně již v srpnu 1410 zaslal k papežské kurii žalobu na Husa kvůli šíření Wyclifových idejí. Než žaloba dorazila k papežskému dvoru do Boloně, konalo se tam v polovině srpna shromáždění teologů svolané papežem Janem XXIII., které usoudilo, že arcibiskup neměl knihy spálit; potvrdila se takto oprávněnost Husova odvolání proti arcibiskupovu administrativnímu rozhodnutí. Doručení arcibiskupovy žaloby však situaci razantně změnilo, pro-

⁶ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 84–86. 99–100; KEJŘ, *Husův proces*, s. 52–56.

tože nyní byl Hus obžalován ve věroučné oblasti, což nutně vedlo k jeho předvolání k papežskému soudu (citaci). Hus však místo toho poslal své prokurátory, mezi nimiž po právní stránce vynikal M. Jan z Jesenice. Ti se měli snažit dosáhnout vyvázání Husa z osobní citace (tedy z procesní povinnosti), nemohli jej však zastoupit v samotném věroučném meritu kauzy. Pro usnadnění procesního úspěchu podal M. Marek v Boloni námitku podjatosti soudce kard. Colonna, čímž byla jeho pravomoc pozastavena – Colonna však kauzu řešil dále a vynesl v únoru 1411 na Husa klatbu pro nestání, čímž jednal proti předpisům kanonického práva; arcibiskup ji v březnu 1411 nechal v Praze vyhlásit a poslal do Boloně dalšího svého prokurátora Michala z Německého Brodu, zvaného též Michal de Causis (Michal Sudič), velmi schopného a všeho schopného právníka, který dalšími žalobními články obviňoval Husa z kacířství, a tak zhoršoval jeho pozici. Michal de Causis ještě výrazně poškodil Husovo právní zastoupení tím, že u papežské kurie, která mezitím přesídlila do Říma, obvinil z šíření Wyclifových bludů M. Jana z Jesenice, který na ni odpověděl žalobou proti urážce. Jesenicovo postavení tím bylo výrazně oslabeno.⁷

V Praze se poté v dubnu 1411 rozhořel nový konflikt mezi arcibiskupem a králem Václavem IV., který nakonec skončil 6. 7. (!) 1411 naprostou prohrou arcibiskupa; i zde se Hus angažoval na králově straně. Důležité je, že arcibiskup měl poslat list papeži, jímž mj. měl požádat o zproštění Husa z osobní citace. Hus v důvěře v realizaci těchto ujednání napsal v září 1411 papeži Janu XXIII. i kardinálskému kolegiu prosebné listy o zproštění osobní citace. Krátce poté však arcibiskup odmítl dodržet dohodu s králem, uprchl do Uher a cestou zemřel v Bratislavě. Tím se zhatily Husovy naděje na příznivý obrat v procesu.⁸

Papež nečekaně v létě 1411 kauzu stáhl k sobě a jmenoval nové soudce, kteří na podzim svěřili kauzu kard. Zabarellovi. Ten projevoval ochotu upustit od Husovy citace. Už v únoru 1412 ale papež kauzu svěřil kard. Brankasovi, nakloněnému Husovým odpůrcům, s velkou pravděpodobností na základě zákulisních jednání. Posledně zmíněný však kauzu zdržoval, což bylo pro Husa nevýhodné. V této situaci podal Michal de Causis novou rozsáhlejší žalobu proti Janu z Jesenice, čímž dosáhl jeho uvěznění v Římě asi v březnu 1412. Jesenic sice z vězení uprchl, ale byla na něj v červenci 1412 uvalena klatba pro nestání, a tak byl fakticky

⁷ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 102–103; KEJŘ, *Husův proces*, s. 57–65.

⁸ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 104–106; KEJŘ, *Husův proces*, s. 66–72.

z procesu s Husem vyřazen. Michal de Causis nato podal na Husa opět rozšířenou žalobu a pro Husovu kauzu byl jmenován nový soudce kard. Petr degli Stefaneschi, jenž v červenci 1412 zostřil dosavadní Collonovu klatbu na Husa kvůli nestání. Nedbal přitom na procesní kroky podniknuté kard. Zabarellou, což opět vedlo k podezření z korupce.⁹

Hus si však v papežových očích zhoršil své postavení paradoxně právě v důsledku své mravní opravdovosti. Legát papeže Jana XXIII. totiž předal novému pražskému arcibiskupu Albíkovi z Uničova v květnu 1412 papežskou bulu vyhlašující odpustky za účast na výpravě proti neapolskému králi Ladislavovi, příznivci římského papeže Řehoře, anebo za finanční podporu této výpravy. Václav IV. zasáhl rozhodně ve prospěch vyhlášení odpustků. Jejich pohoršlivý způsob výběru se stal předmětem ostré kritiky z Husovy strany i posměšných písní a veřejného odporu, zvl. studentských bouří. Spor měl nečekanou dohru také v rozkolu mezi Husem a jeho dosavadními přáteli Stanislavem ze Znojma a Štěpánem z Pálče, kteří se tak stali rozhodnými Husovými odpůrci. Hus se nakonec v rozporu s nařízeními arcibiskupa i vedení univerzity 17. 6. 1412 aktivně účastnil disputace o oprávněnosti odpustků, paradoxně v den, kdy Jan XXIII. uzavřel mír s neapolským králem Ladislavem. Vedení univerzity zažalovalo vzpurné účastníky disputace u krále Václava IV., který proti nim zasáhl. To vedlo k rozkolu Husa s králem Václavem IV. V říjnu 1412 byla v Praze vyhlášena agravace Husovy klatby. Hus v této takřka bezvýchodné situaci, přesvědčen, že jedná ve shodě s Kristovým učením, podává dvojí odvolání: nejprve se veřejně 18. 10. 1412 z kazatelny v Betlémské kapli a následně písemně odvolal ke Kristu jako nejvyššímu a nejspravedlivějšímu soudci, což je flagrantním porušením kanonického práva, a dále se odvolal k zemskému soudu, čímž Hus opět nelegitimně přenášel církevní kauzu před světskou autoritu a narušil *privilegium fori*. Po marném uplynutí zákonné lhůty, během níž se měl Hus podřídit, došlo k další agravaci, aktuálně totiž vyvstala vážná hrozba interdiktu vztahujícího se na místo Husova pobytu. Bez královvy ochrany již nezbyvalo Husovi nic jiného než opustit Prahu.¹⁰

Následující období do r. 1414 je dobou Husovy intenzivní literární i politicko-společenské činnosti, byť se odehrávala zpravidla mimo Pra-

⁹ Srov. Kejř, *Husův proces*, s. 72–81.

¹⁰ Srov. Šmahel, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 131–136; Kejř, *Husův proces*, s. 97–104; J. Kejř, *Husovo odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu*, Praha: Albis international, 1999, zvl. s. 31–39.

hu. Zároveň se řízení v Husově sporu u papežské kurie prakticky zastavilo.

3. PROCES NA KOSTNICKÉM KONCILU V LETECH 1414–1415

V situaci trojpapežství bylo svolání všeobecně uznávaného koncilu většinou uznáváno za schůdnou cestu nápravy. V této souvislosti vstupuje na scénu, a to rovněž i ve věci Husova procesu, výrazně král Zikmund, který se na svolání koncilu dohodl na podzim 1413 s papežem Janem XXIII. Součástí této domluvy bylo též řešení české otázky včetně Husova procesu. Dva čeští pánové ze Zikmundova doprovodu po návratu do Čech na začátku jara 1414 přinesli Husovi výzvu dostavit se na koncil. V květnu 1414 obdržel betlémský kazatel Zikmundovo oficiální pozvání. Hus po dlouhém rozvažování 1. 9. 1414 oznámil uherskému králi a panovníkovi Svaté říše římské, že pozvání přijímá. Velmi důležitá byla právní příprava ze strany M. Jana z Jesenice, vyjádřená ve spisu *Ordo procedendi*. V něm jsou některé skutečnosti uhlazeny či upraveny do přijatelné podoby, především z Husova odvolání ke Kristu se tu stalo odvolání k budoucímu koncilu.¹¹

Hus dorazil do Kostnice 3. 11. 1414. Koncil byl slavnostně zahájen 5. 11. 1414. V městě postupně přibývali Husovi protivníci a nepřátelé. Pražský reformátor však byl 9. 11. 1414 uchlácholen sdělením papežova rozhodnutí o zrušení klatby. Důvody tohoto kroku byly ryze praktické, neboť by se jinak nemohl legitimně konat všeobecný koncil, jehož zásadní součástí byly bohoslužebné úkony. Mezitím byly v Kostnici rozšiřovány zlověstné fámy ohledně Husovy upřímnosti podřídit se koncilu a o jeho eventuálním útěku, což vedlo 28. 11. 1414 k jeho uvěznění nejprve v papežském paláci, od 6. 12. 1414 pak v dominikánském klášteře.¹²

Pro Husův proces ustanovilo generální shromáždění koncilu dne 1. 12. 1414 dvanáctičlennou komisi vskutku reprezentativní. Papež Jan XXIII., který se snažil třímat co nejpevněji otěže jednání koncilu ve svých rukou, na to zareagoval 4. 12. 1414 jmenováním své tříčlenné komise, jejíž obsazení nebylo Husovi právě nakloněno. Zmíněné grémium se rychle ujalo svého úkolu cestou pokračování procesu, dosud vedené-

¹¹ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 158–161; KEJŘ, *Husův proces*, s. 137–140; J. KEJŘ, *Z počátků české reformace*, Brno: L. Marek, 2006, s. 132–145.

¹² Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 180–184; KEJŘ, *Husův proces*, s. 153–155.

ho u papežské kurie, který zatím řešil jen procesní otázku Husovy osobní citace a důsledků jeho nedostavení se, nedospěl však vůbec k řešení merita kauzy, jímž bylo obvinění z hereze. Jednání koncilu bylo z hlediska kanonického práva ovšem naprosto korektním postupem.¹³

Jedním z důkazních prostředků byly zaznamenané výpovědi Husa i svědků. Výsledky se konaly v Husově žaláři v dominikánském klášteře. Dalším důkazním prostředkem byly články z Husových spisů a kázání označené za bludné. Nejprve byl Hus dotázán na soupis 45 vícekrát odsouzených Wyclifových tezí. Hus se o většině z nich vyjádřil obratem *nec tenui nec teneo* a ve věci pravomoci světských pánů i prelátů, nacházejících se ve stavu smrtelného hříchu, omezil radikálnost Wyclifovy teze slovem *digne*. V době Husova vážného onemocnění byli vyslýcháni svědci ve věci seznamu 40 bludných článků z Husových děl vypracovaného r. 1410 Michalem de Causis. V lednu 1415 pak Hus pracoval na odpovědích na seznam jeho 42 bludných vět sestavený bývalým Husovým přítelem a spolužákem Štěpánem z Pálče.¹⁴

Vážná změna v procesu nastala v důsledku útěku papeže Jana XXIII. z Kostnice v březnu 1415. Hus byl převezen do krutého vězení ve vodní tvrzi Gottlieben, kde pak byl též uvězněn dopadený papež Jan XXIII. Dne 6. 4. 1415 koncil jmenoval novou čtyřčlennou komisi, která však nezačala řádně pracovat, a proto byla 17. 4. 1415 sestavena nová čtyřčlenná komise, mající zároveň za úkol připravit pro koncil zprávu o Wyclifově učení, což bylo pro Husa zlověstným znamením. Předmětem šetření této komise se stal již zmíněný seznam 42 Husových článků vypracovaný Štěpánem z Pálče. Hus proti nim namítal, že nejsou správně vyňaty z jeho spisů. Následně byl na základě Husových vyjádření i zkoumání členů komise seznam článků opakovaně revidován a redukován až na konečný počet 30, který pak byl podkladem konečného rozsudku.¹⁵

Hus i jeho příznivci se nadále dožadovali slíbeného veřejného slyšení v plénu koncilu. Veřejná slyšení se konala ve františkánském klášteře, kam byl Hus převezen, ve dnech 5., 7. a 8. 6. 1415. Během těchto slyšení vězněním oslabený Hus opakovaně vystoupil netakticky a nechal se dohnat k nepřijatelným výrokům, a to i ve věci svého odvolání ke Kristu. Je nutno jasně konstatovat, že skutečnost tří veřejných slyšení, poskytnutá

¹³ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 176–184; KEJŘ, *Husův proces*, s. 153–155.

¹⁴ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 187–189.

¹⁵ Srov. KEJŘ, *Husův proces*, s. 159–165.

osobě obviněné z hereze, je překročením kanonických pravidel, ovšem v Husův prospěch.¹⁶

Koncil i Zikmund pochopitelně neměli zájem na Husově odsouzení, nýbrž na jeho odvolání, které by otupilo reformní hnutí v Čechách, proto mu byla nabídnuta 20. 6. 1415 velmi umírněná odvolací formule. Hus to 21. 6. odmítl a nadále trval na tom, že odvolá, pokud mu koncil dokáže blud – setrval tedy stále na principu poučení, které je ale v soudním řízení nepřípustné.¹⁷

Takto docházelo k neobvyklému odsunování konečného rozsudku, přičemž se Husova pozice po dřívějším odsouzení 45 Wyclifových článků dne 5. 5. 1415 ještě ztížila zákazem laického kalicha dne 15. 6. 1415. Samotné závěrečné jednání se konalo 6. 7. 1415. Nejprve bylo předčítáno 260 odsouzených článků Wyclifa, poté 30 bludných článků Husa a svědecké výpovědi, nato byl přečten připravený rozsudek a Hus byl naposled vyzván k odvolání, což odmítl. Byl pak zbaven atributů klerického stavu a předán světskému rameni, kterému nezbývalo nic jiného než Husa odsoudit k smrti. Když Hus odmítl možnost zpovědi (podle jiných pramenů se však Hus vyzpovídal v předvečer popravy a měl obdržet rozhřešení), byl rozsudek neprodleně vykonán a popel poté vsypán do Rýna, což bylo vše ve shodě s dobovými předpisy práva. Nutno přiznat, že alternativa odvolání nemohla pro Husa být láková. Fyzicky by sice nezemřel, leč z důvodu velmi pokročilé fáze svého procesu by se nevyhnul společenské smrti, až do konce života by musel žít v ústraní trýzněn výčitkami svého citlivého svědomí.¹⁸

4. AKTUÁLNÍ OTÁZKY

4.1 Formální správnost právního postupu versus pravdivost a spravedlnost

Jak zřetelně konstatuje Jiří Kejř,¹⁹ během tak rozsáhlých řízení došlo opakovaně k procesním pochybením: ze strany pražského arcibisku-

¹⁶ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 207–213; KEJŘ, *Husův proces*, s. 166–172.

¹⁷ Srov. KEJŘ, *Husův proces*, s. 172–173.

¹⁸ Srov. ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 217–219.

¹⁹ Srov. KEJŘ, *Jan Hus známý i neznámý*, s. 67–68. 70–72. 84. 87. Viz též Ctirad Václav Pospíšil, *Husovská dilemata*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, zvl. s. 286.

pa Zbyňka Zajíce z Házmburka, ze strany papežské kurie i ze strany Husa. Jen kostnický koncil postupoval konsekventně podle procesních norem – jediné jejich porušení by mohlo být spatřováno v trojím Husově veřejném slyšení v plénu koncilu, což však bylo v Husův prospěch.

Na druhé straně nelze přejít mlčením, že v zákulisních jednáních byly užívány nenáležitě prostředky: podplácení, zákulisní machinace, šíření polopравd či záměrných lží, účelové tlaky na změny soudních oficiálů. Nelze tu zamlčet negativní roli Michala de Causis, jenž může sloužit jako prototyp dodnes se vyskytujících velmi obratných a všeho schopných právníků, zvláště advokátů.

4.2 *Správnost odsouzených článků*

Časté úpravy seznamu bludných Husových článků vedou k pochybnostem o jejich správném vynětí z Husových spisů, nadto alespoň jeden z nich, jak ukázala pozdější badání,²⁰ byl vzat ze spisů Wyclifových.

Z hlediska kanonickoprávního to však není důvodem pro zpochybnění legitimacy procesu. Redukce seznamu bludných článků ukazuje, že procesní řízení bylo vedeno pečlivě. Uvedení názorů jiného myslitele, jehož články již byly koncilem právně odsouzeny, v seznamu Husových herezí poukazuje na to, že herezí je v nauce i disciplíně katolické církve chápáno zastávání církví odsouzených názorů, což nemusí být vždy názory pocházející z pera obviněného; je třeba konstatovat, že Hus, ač k tomu byl opakovaně a zmírňovanými způsoby vyzýván, se od těchto názorů v jejich celku nedistancoval. Obdobné tvrzení platí také o Husově postoji k praxi laického přijímání z kalicha, ačkoli ji sám nezavedl a zpočátku se v listech do Prahy vyjadřoval velmi opatrně.

4.3 *Husova právní neobratnost*

V kontrastu s právní precizností kostnického soudního procesu se Hus vícekrát, a to i navzdory velmi pečlivé a kvalifikované snaze Jana z Jesenice, v procesních řízeních dopouštěl neprozíravých kroků, zejména v rámci řízení v Kostnici. Zde je však třeba vzít v úvahu svízelnou

²⁰ Srov. KEJŘ, *Husův proces*, s. 172. 177; ŠMAHEL, *Jan Hus: Život a dílo*, s. 215.

Husovu situaci vězněného člověka, zbaveného účinné právní podpory. V rámci právních řízení se totiž běžný člověk najednou dostává do prostředí pro něho neznámého, ba dokonce do soukolí práva, a je proto odkázán na zjednané či spřátelené odborníky.

S důrazem na formální, zvláště procesní správnost tak lze snadno sklouznout k tomu, že se spor začne točit kolem těchto procesních záležitostí, zatímco samotné meritum kauzy, které nadto může být zcela nabíledni, se dostává na vedlejší kolej.

4.4 Husovo individuální svědomí a ochota podřídit se „výrokům ve shodě se zákonem Kristovým“

Hus je často označován za mučedníka svědomí, či dokonce za průkopníka svobody svědomí. Je nesporné, že byl člověkem v pravém slova smyslu svědomitým, ba až skrupulózním, který se na své svědomí často odvolával, to i ve chvíli, kdy se na kostnickém koncilu odmítl podrobit a odvolat své přesvědčení.

Zde je nutno připomenout důležitou distinkci v oblasti svobody svědomí: absolutní vnitřní svoboda svědomí a relativní vnější svoboda jednání podle svědomí. Dle mého soudu nelze toto rozlišení u Husa nalézt, což je jasně vyjádřeno jak jeho postulátem, že jej koncil musí přesvědčit o jeho omylu, jež pak Hus uzná, především však postulátem, že je ochoten se podřídit pouze „výrokům ve shodě se zákonem Kristovým“.

Ačkoli v Husově chápání měl postulát podřízení se pouze výrokům ve shodě se zákonem Kristovým jednoznačně vnitřní, navýsost teologický obsah, nelze ignorovat vnější stránku tohoto postoje. Po stránce kanonickoprávních přepisů procesního práva je to naprosto nepřijatelný postoj, neboť fakticky neguje pravomoc soudu tím, že v rámci procesu vlastně pouze Hus je s to rozhodnout, který příkaz je, nebo není ve shodě se zákonem Kristovým. Proto tento postoj nutně musel být kostnickým koncilem odmítnut.

Ale též po stránce církevního i společenského života je to postoj, který sice latentně, leč nevyhnutelně ústí do subjektivismu, ba až do odmítání objektivní pravdy a autority s ní spjaté, v katolické církvi magisteria, následně pak do značné roztržitosti, která se pak zcela zřetelně projevila v husitském hnutí.

4.5 Politizace kauzy a vztah mezi církevní a světskou autoritou

Husova kauza byla silně zpolitizována. Ve středověké společnosti, v níž byly náboženské a společenské prvky nerozdělitelně provázány, nebylo možné se tomu vyhnout. Hus se však nechal někdy vědomě, někdy nevědomě silně vtáhnout do mocenských zápasů, kdy opakovaně stál na straně krále a světské moci proti arcibiskupovi a církevní autoritě obecně. Stal se také symbolem českého reformního hnutí, a proto bylo nejen pro něj, ale i pro mnohé v Čechách a na Moravě zcela nepřijatelné, aby v Kostnici odvolal své názory a podrobil se. Na Husovu obranu je třeba uvést, že na základě hlasu svého svědomí neváhal také kráčet cestou, která v danou chvíli byla politicky nevýhodná, jedná se zejména o tak zvanou odpustkovou kauzu v roce 1412.

Nepřiměřená politizace náboženských témat však je trvalým nebezpečím, a to jak ze strany náboženských skupin a jejich příslušníků, tak také ze strany politických činitelů, protože tento tlak může blokovat cestu ke spravedlivému řešení. Pro věřící je to výzva k stálému obezřetnému hledání vyrovnaného postoje, což je ještě svízelnější pro věřící politiky, kde může do značné míry jako vodítko sloužit sociální nauka katolické církve, usilující o postoje zdravého středu.

4.6 Trestní právo: ochrana společnosti versus ochrana jednotlivce

Na Husově kauze, především na věcném, nikoli formálním procesním hodnocení správnosti Husova odsouzení, se z našeho pohledu může jevit značná nespravedlnost. Hus neměl k dispozici tolik opravných prostředků, na jaké jsme zvyklí v současných trestních procesech, a to jak ve světském právu v euroamerické kultuře, tak v kanonickém právu katolické církve.

Dotýkáme se tu zásadního dilematu trestního práva: nemožnosti zcela spravedlivého vyvážení požadavku ochrany dobra jedince (zvl. obviněného) a ochrany dobra společnosti (obecného dobra): naprostou vyváženost nelze právními prostředky dosáhnout, protože právo na rozdíl od morálky disponuje daleko užší paletou nástrojů. V Husově kauze zřetelně převládla ochrana společnosti, zvláště jejího objektivního řádu, nad ochranou jednotlivce. To je obecná charakteristika středověkého kanonického trestního a procesního práva.

V současné době jsme svědky opačné tendence upřednostněním ochrany jednotlivce nejen v trestněprávních systémech světského práva v euroamerické kultuře, ale také v pokoncilní legislativě a *Kodexu kanonického práva* z r. 1983. Důsledkem je tak nedostatečná ochrana obecného dobra v kanonickém právu, že se přikročilo k zásadní reformě trestního práva obsaženého v *Kodexu kanonického práva* z r. 1983, především celé jeho 6. knihy. Zmíněná reforma je nesnadná a zdoluhavá. Navzdory zaslání uceleného pracovního schématu, konkrétně tak zvaného „paragrafovaného znění“ v r. 2011, bude třeba ještě vykonat velký kus práce, aby byla kýžená obnova vskutku důkladná a opravdu promyšlená.

4.7 *Mravní stránka: Husova osobnost versus obvyklá úroveň soudců – vztah mezi právem a morálkou*

Nelze popřít Husovu značnou mravní integritu, z velké míry spojenou s jeho svědomitostí, až skrupulozitou. Při pohledu na mravní úroveň jednotlivých osob podílejících se na výkonu soudní pravomoci vůči Husovi, včetně kardinálů a papeže Jana XXIII., je nutno konstatovat, že Hus své odpůrce i soudce povětšinou mravně převyšoval, a to někdy i velmi výrazně. Měl však díky tomu Hus více pravdy a byl o to více v právu? Odpověď zní NIKOLI, což vede k paradoxnímu dilematu: Morální úroveň je nesmírně potřebná pro náležité vymezení, realizaci a aplikaci práva, nicméně především v oblasti „právní technikálie“, specificky v procesním právu, není samotná mravní úroveň zárukou pravdy a spravedlnosti.

Nejde tu o dilema ve smyslu: buď mravnost, nebo spravedlnost. Obě skutečnosti se již svou povahou doplňují a pro náležitou realizaci dobra musejí jít ruku v ruce. Uchovat vyváženost mezi nimi je však nesnadné.

Ve své podstatě se tu tedy na nejobecnější rovině jedná o palčivý poměr mezi právem a morálkou. Dobré právo může být postaveno jen na pevných hodnotách garantovaných objektivně postavenou a subjektivně, individuálně realizovanou morálkou. Tento vztah však nutně dostává závažné trhliny, pokud dochází k erozi uznávaných hodnot a jejich základny, jak jsme toho bohužel tak často svědky v euroamerické kultuře. Je třeba podtrhnout, že žádoucí vyváženost zmíněného poměru není dosažitelná a zajistitelná čistě právními prostředky.

5. ZÁVĚR

Záměrem této studie bylo na základě velmi stručného připomenutí Husových soudních pří položit důraz na aktuální podněty pro naši dobu s nimi spojené. Tak se ocitáme na možná poněkud nejistém poli osobních odborných úvah, které si však, možná troufale, dovolím označit jako přínosné a inspirativní. Výsledek nechť laskavě posoudí sami čtenáři.

Canonical Aspects of the Jan Hus' Trial

Keywords: the Catholic Church; Canon Law; State Law; Trials, Procedural Norms; Church Penalties; Jan Hus; Council of Constance

Abstract: The contribution deals with the canonical aspects of the Jan Hus' trial (or more likely of the trials). It is based on a short description of trial procedures on the level of the Archdiocese of Prague up until 1410, on the level of the Papal court from 1410 to 1414 and on the Council of Constance in 1414 and 1415. It targets frequent violations of the canonical procedural norms committed by all concerned parties with the only exception being the council of Constance. It is directed at the principal questions connected with the procedural norms as well as with the personage of Jan Hus and his adversaries, to what degree they can be inspirational for the present-day situation.

Doc. lic. Damián Němec, dr
Katedra církevního práva
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
damian.nemec@upol.cz